

Tuin der Nederlanden

Tijdens een van mijn buurt safari's ontdekte ik een nogal nostalgisch hoekje in de wijk. Je loopt er snel aan voorbij; de uit 1875 stammende stolpboerderij Tuin der Nederlanden. Hoewel de tuinen en bomen in de loop der jaren allemaal verdwenen zijn, bestaat de naam van de stolp in de ruime inham nog steeds; net voorbij de Herderstraat. Het terrein van Dirk de Boer was omringd door bomen, met achterwaarts op honderd meter van de Oostzijde een boerenhoeve. Schoondochter Gonnée de Boer-Zwicker staat in de ruime tuin. Ze hield het rustieke witte hekje open en zegt: "Loop even mee naar binnen voor een bakkie, dan vertel ik wat meer". In de oude woonkamer verteld ze: "Aan de noordzijde van dit terrein stond nog een wat kleinere boerenarbeider woning. Waar nu de Taanmanstraat is, stonden vroeger een stal en een hooiberg, die zijn in 1920 gesloopt. Er liep zelfs een sloot, tot voorbij de plek waar ooit bakkerij Lansaat en de dansschool van Selie stonden. Het water eindigde in de Gouw. We keken over de weilanden tot Oostzaan aan toe".

Herensociëteit.

Dit zo landelijk gelegen terrein werd in de dagen van het opkomend socialisme gebruikt voor bijeenkomsten. Er stond omringt door plantsoenen op ruime afstand van de weg, de heren sociëteit. Nadat dit gebouw in vlammen opgegaan was, heeft Dirk de Boer het terrein gekocht. Hij liet er voor zijn zoon Klaas een hofstede bouwen. Het verhaal gaat dat de bomen die rond het terrein van het verbrande pand stonden, gebruikt werden als heipalen voor de nieuwe boerderij.

Toen in 1953 het boerenbedrijf ten einde liep, zijn er opstallen op het terrein gebouwd, waaronder een garage. Deze lag naast de boerderij van Klaas de Boer en werd hij DAF dealer. Er stond bovendien een benzinepomp bij. Nu staat er een afscheiding tussen de gewezen hoeve en het voormalige automobielfabriek. Maar je kon er ooit tussendoor omdat er een doorgang naar de achter de boerderij gelegen Taanmanstraat en Kokerstraat was. Later toen er steeds meer bedrijfjes op deze plek kwamen, werd de ruimte gaandeweg kleiner en daarmee verdween ook het aanzien van deze rustige plek.

Hoewel ingesloten door bedrijfjes en huizen is er toch nog een leuk stuk grond over gebleven om te wonen. Eind jaren zeventig is de stolpboerderij van Klaas de Boer naar oude maatstaven langdurig gerestaureerd, die eigenlijk meer op een herbouw leek, met een wat moderne uitstraling. De stal en hooiberg zijn verdwenen. Er voor in de plaats kwam op de grond van de Boer, de Christelijke Talmaschool en de openbare Leeghwaterschool en een woonwijkje.

De stolp en hooischuur ca. 1920

Oostzijde 81

De fabrieken van Albert Heijn zijn ruim 25 jaar uit de Oostzijde verdwenen en nu wordt er alleen nog ruwe koffie gebrand, maar hoe is alles begonnen.

Albert Heijn nam op 21 jarige leeftijd, in 1887 de zaak van zijn vader in Oostzaan over. Daar begon hij met het branden van koffie in het washok. De groene bonen werden in een cilinder gedaan, waaronder een vuur brandde. De cilinder werd langzaam met de hand rondgedraaid om het aanbranden te voorkomen. De koffie werd gelost, door een klein luikje in de cilinder te openen. In Oostzaan begon hij met de verkoop van zelfgebakken koekjes en gebrande koffie. Deze artikelen ventte hij nog langs de deuren met een hondenkar en later met de fiets, een grote mand voorop en daarna paard en wagen. In 1895 waagde hij de grote stap om in Purmerend zijn eerste filiaal te openen. De zaken gingen zo goed dat er nog meer winkels volgden. Al snel werd de ruimte veel te klein voor de plannen van Albert Heijn. Daarom verhuist hij met het gezin eind 1899 naar Zaandam. In de Westzijde koopt hij een woning en pakhuis. Omdat het goederenvervoer van grondstoffen grotendeels over water plaats vond een ideale ligging. Want Zaandam had sinds de opening van het Noorseekanaal in 1876 een uitstekende scheepvaart verbinding gekregen. Bovendien werd de doorvaart van de haven in de Voorzaan naar de Achteraan verbeterd door de opening van de Wilhelminasluis. De producten, o.a. koffie

cacaobonen, thee en rijst, worden in grote hoeveelheden aangevoerd.

Groot herenhuis.

Maar in 1911 besluit Heijn een huisje aan de oostelijke oever van de Zaan kopen. De zijkant van het huis grensde aan de Zuidervaldeursloot, waar de tjalken met zakken meel konden aanmeren. Dit was een van de weinige verbindingen tussen de Zaan en het Oostzijderveld. Op deze route was het dan ook een drukte van belang. Het was dan ook geen wonder dat er veel cafés waren waar de schippers en sjouwers een borrel konden halen.

Hier stonden meer statige herenhuizen met prachtige antieke gevels. In die woonwinkelstraat; oostzijde 81. In een van deze herenhuizen begint Albert in de keuken, met het bakken van koek, die in de Albert Heijn winkels werden verkocht. De reden daarvan was dat hij niet afhankelijk wilde zijn van fabrikanten. Hij wilde zelf zijn kwaliteit bepalen. Om ook koekjes te kunnen bakken, kwam er in de keuken een op kolen gestookte hete luchtoven en een paar werkbanken. De producten vielen zo in de smaak dat er al snel een complete koekbakkerij werd ingericht. In het naast gelegen woonhuis werd bovendien begonnen met de productie van suikergoed, waaronder een mooi product, Hoki-Poki, zwarte en witte balletjes. In een rap tempo volgden er nieuwe uitbreidingen en steeds nieuwe afdelingen werden aan de fabriek toegevoegd. Daaronder was ook de koffiebranderij, waar Albert al op een andere plek mee was begonnen, verhuisde mee naar het complex.

Van Sante bouwt stijlvol.

Onlangs kwam ik de pastoor tegen die vroeg: “Bent U gelovig”. Ik antwoorde: “Ik geloof het niet”. Hij vervolgde met, “maar U woont wel in een katholieke buurt”. Dat is waar, want, in 1907 had de nog onbekende architect van Sante het zusterhuis met kapel St Joseph gesticht aan de Oostzijde 18 gebouwd. De rijkgevormde vooruit springend gevelgedeelte van de entree, waarin hardstenen, geglazuurde bakstenen en tegeltableaus wordt aangehaakt bij de stijlstroming van de twintigste eeuw, geeft dit gebouw een fraai aanzicht.

In 1914 kreeg de architect van Sante opdracht van de gemeente om een aantal arbeiderswoningen neer te zetten voor RK woningbouwvereniging Leo X111 aan het Smitspad het Kramerpad. De woningen worden aangesloten aan de Zaanlandsche Waterleiding. De faeces worden verwijderd door het wisseltonnenstelsel. Het overtollige hemelwater en het huishoudwater zullen door rioolpijpen worden afgevoerd naar de gemeenterioolleidingen.

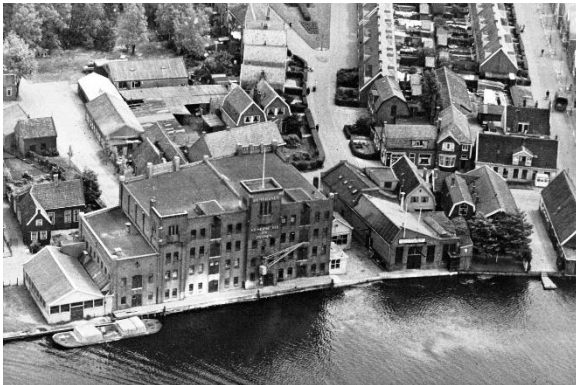
St. Jozefschool

De familie van Sante, met onder meer architecten en aannemers, zouden de komende jaren de Rosmolenwijk verrijken met een aantal opmerkelijke gebouwen. Zo werd in 1924 in de Jan Sijbrandsz steeg de St. Jozefschool gebouwd en twee jaar later het RK verenigingsgebouw de Volksbond. Ook hadden ze de hand in de bouw van pakhuizen en fabriekspanden; rijstpellerij Kamphuis en de pakhuizen Czaar Peter en Holland die bij een ferme brand in 1954 verwoest werden.

Ook kwamen de meisjesschool in de Bloemstraat, de uloschool aan de Bloemgracht en de huishoudschool Santa Maria in de Oostzijde, uit het bouwbestek van de familie van Sante. Kortom erg Rooms gekleurd, net als veel straatnamen. Deze namen herinneren aan de voorvechters van de belangen van de R.K. arbeiders Dr. Schaepman, prof. Struycken en Mgr. Carlier. Maar ook een Leo X111 straat, genoemd naar een Paus.

Tussen Rosmolenstraat & Oostzijde (50)

Machinefabriek Holleman. Kvdw

In 1912 bouwden Heyme Vis jr. en zijn zoon Dirk Vis op het terrein naast hun woonhuis aan de Oostzijde 215 verffabriek Rembrandt. Heyme en Dirk waren respectievelijk de zevende en achtste generatie uit het ondernemersgeslacht Vis, die al vanaf het begin van de 17de eeuw actief waren in de verffabricage. In de nacht van 22 november 1924 brandde de fabriek en het pakhuis af.

Maar er was meer levendigheid langs de Zaan. Zo lag er naast Oostzijde 209 van café Zaanzicht, een lange houten, door voetgangers en fietsers gebruikte, de Hoopbrug naar de Westzijde. Even verderop werd op de plek van kuiperij Rep in 1912 aan de Oostzijde 211 de machineherstelplaats van P. Holleman opgericht. Hij begon met het repareren van motoren en besloot voor zich zelf te beginnen. Vooral in de beginjaren werd voornamelijk reparatiewerk voor de lokale en regionale industrie verricht. Zo moest er op een nacht een monteur naar bakkerij de Zeeuw om een gebroken as van een oven te maken. Soms werd de hulp ingeroepen als er eens brug niet dicht wilde. Ook beurtschippers legden met regelmaat aan bij dit aan de Zaan gelegen bedrijf, dat voor de industrie hef mechaniek, maar ook schudzeven of cacaobrekers maakte.

Koos ging op bezoek bij kleinzoon en huidige directeur Simon Holleman, hij verteld: “ In dit buurtje heb ik de eerste tien jaar van mijn leven doorgebracht; van 1953 tot 1963. Door een steegje, tussen de werkplaats en een woonhuis kwam je op de steigers achter de panden. Hier lagen altijd wel dekschuiten en andere schepen voor de wal.” Het bedrijf is in de jaren dertig nog uitgebouwd richting Zaan.

“Maar rond 1948 is er een stuk grond aangekocht aan de andere kant van de Oostzijde”, gaat Siem Holleman verder. “Daar werd in 1948 een tweede werkplaats gebouwd, in een voormalige Bakkerij. Deze was bereikbaar via een smal straatje, langs kapper Schilp, op de hoek van de Herderstraat. Er stonden twee identieke panden waarvan mijn grootvader het meest linkse, nr. 170, bewoonde, naast de ingang van de werkplaats. In het ander huis woonde de familie v/h Hof.” In dat jaar werden ook alle draai-frees en boormachines naar de Oostzijdekant verplaatst. Siem Holleman zelf bleef tot 1963 in het houten ouderlijk huis, tussen Zaanzicht en de bank-las en smederij wonen.

Nieuw pand.

In 1963 volgde de verhuizing van de machinefabriek naar een nieuw pand aan de Paltrokstraat, iets ten noorden van de Rosmolenbuurt. Hier specialiseerde het bedrijf zich ver in en ontwikkeling van machinebouw. Het oude pand werd verkocht aan zakkenhandel van de Boer, dat later weer werd gesloopt voor nieuwbouw; het woonblok **Rembrandt**, eens de naam van een pakhuis van Thijme Vis. In het gebouw aan de Oostzijde, er tegenover, is nu een garagebedrijf gevestigd.

Rosmolenstraat en Oostzijde (51)
Tekst Koos v.d. Woude.

*In 1974 is gestadig begonnen met de bouw van een nieuw ziekenhuis. Nadat eerst de naam **De Heel** verdween van de gevel. Deze naam was ontstaan dooreen fusie van het Julianaziekenhuis met het Johannes ziekenhuis en maakte in 2004 plaats voor ZMC. Maar toen was de naam Oostererf al vele jaren verleden tijd.*

In 1953 opende koningin Juliana in aanwezigheid van burgemeester Thomassen aan de Heijermanstraat; een pension tehuis voor ouden van dagen; Het **Oostererf**. Voor de ontspanningszaal werd een televisie aangeboden uit naam van de Zaanse burgerij. De leerlingen van de technische school aan de Westzijde maakten er een mooie tafel voor. Het tv-toestel werd aangeboden door mevr. Huig-Bolding en de heren W. Geerts en B. Duys.

Aanwezig waren ook burgemeester W. Thomassen en Wethouder J.J. Meulenkamp evenals de directrice van het gebouw mej. De Boer.

Het nog geen dertig jaar oude bejaarden complex is 1986 gesloopt in verband met de nieuwbouw van ziekenhuis de Heel. Tijdens de leegstand waren er al een aantal woningen gekraakt.

De Rozenboom.

In 1971 opende burgemeester Thomassen achter het Oostererf een nood verpleeghuis, met de naam Rozenboom. Die naam dankte zijn bekendheid aan de Rozenboomsloot die op deze plek stroomde.

